

**IZVOARELE ILUMINIST-ROMANTICE
ALE INTELECTUALITĂȚII ROMÂNE DIN SECOLUL AL XIX-LEA.
BIBLIOTECA LUI VASILE MANIU**

Victor Neumann

Cuvinte-cheie: istorie, carte, națiune, societate, orizont, gândire politică, românesc

Prin reconstituirea unei biblioteci particulare am sperat să aducem un nou argument, în suita acelor pe care le-am derulat până acum, unul pe care l-am socotit valoros și care va putea sugera, măcar și parțial, deocamdată, imaginea societății intelectuale est-europene aflată prin intermediul cărții într-un benefic dialog cu universul cultural occidental. În ultimele decenii s-a acordat o atenție sporită structurii bibliotecilor, indiferent de proveniența lor, invocându-se, nu fără temei, monumentalitatea acestora. Cu valoare de model găsim opinia profesorului Virgil Cândea, potrivit căreia nu numai vechile biserici, mănăstiri, cetăți, pot fi considerate monumente, ci, întocmai ca și acestea, și bibliotecile care au hrănit spiritul, au oferit accesul spre lumină a celor mulți și au mobilizat cugetele¹.

Cartea constituie dintotdeauna un factor de seamă în cadrul mutațiilor intelectuale, influențele sale în formația oamenilor de cultură fiind dintre cele mai covârșitoare. Prin ea, prin colecțiile adăpostite în biblioteci, se pot stabili înrăuririle produse asupra gândirii, coordonatele spirituale, poate fi relevat un complex de factori care concură la formarea unei personalități. Desigur, reîntregirea tuturor articulațiilor, având ca obiectiv final fixarea influențelor, ar putea părea o „extravaganță” și, nu de puține ori, biografului i se ivește imposibilitatea practică. În consecință, o cercetare inteligentă se va sustrage de la o asemenea ispită care poate conduce la eșec inițiativa biografică, încercând pe de altă parte, doar un atent demers în rândul surselor formative².

Mai recente studii și examene întreprinse de unii cercetători și istorici³, au adus cu sine interesante concluzii, creând premise pentru efectuarea investigațiilor

¹ Vezi introducerea semnată de prof. dr. Virgil Cândea la cartea lui Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan*, București, Ed. Kriterion, 1977, p. 9, precum și radiografia asupra evoluției și modernizării vieții intelectuale prin prisma circulației cărții întreprinsă de Alexandru Duțu în *Modele, imagini, priveliști*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1979, p. 194-204.

² Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu, istoric*, Iași, Ed. Junimea, 1974, p. 131.

³ Vezi studiile: *Un catalog necunoscut al bibliotecii stolnicului C-tin Cantacuzino*, „Revista arhivelor”, VII, 1964, nr. 2, p. 269-290; *Orizonturi umaniste în cultura românească din secolul al XVII-lea / Biblioteca unui mare cărturar român, stolnicul Constantin Cantacuzino*, „Studii. Revista de Istorie”, XIX, 1966, nr. 4, p. 667-682; Virginia Isac, *Biblioteci personale în Moldova în secolul al XIX-lea*, „Revista arhivelor”, XII, 1969, nr. 1, p. 49-63. Ștefan Manciulea, *Biblioteca lui Timotei Cipariu sub aspect istoric*, „Mitropolia Olteniei”, XIX, 1967, nr. 9-10, p. 700-729. N.I. Simache, *Biblioteca lui I.H. Rădulescu*, „Revista bibliotecilor”, XXI, 1968, nr. 6, p. 359-361. Pompiliu Teodor, *Două biblioteci particulare românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, „Studii și cercetări de bibliologie”, II, 1957, p. 261-268.

asupra orizontului livresc al mai multor intelectuali. Așadar, existența în istoriografia contemporană românească a unei noi metodologii, a unui limbaj în cercetarea fenomenului, nu trebuie să oblige la o fidelitate rigidă, oricare personalitate manifestându-se în condiții diferite de existență, în funcție de care va fi urmată și interpretarea⁴.

Biografia intelectuală a istoricului și literatului Vasile Maniu poate fi întregită prin examenul ce ni l-am propus, cu toate că dificultățile documentare sunt inerente întreprinderii în cauză. Este adevărat că unul din frecvențele mijloace de cultivare l-a constituit cartea, importanța ei fiind relevată încă de timpuriu în cultura română, ca atare reflecțiile privind rolul ei civilizator pot fi consemnate cu utilitate⁵. În cazul cărturarului bănățean, ca și în al altora, mediul contribuise substanțial la extinderea ansamblului de activități intelectuale. Educația primită în familie, ca și pregătirea universitară puseseră bazele unei viitoare manifestări de natură enciclopedică. Spunem aceasta având în vedere pasiunea pentru carte a lui Vasile Maniu, pentru cunoașterea circulației acesteia, pentru cultură în general, pasiune care depășise obișnuitul, vizând o imagine mentală ce avea să faciliteze comunicarea. În secolul al XIX-lea, eforturile intelectuale fuseseră concentrate „asupra unor domenii diferite de cele cultivate în Occident”. „Dar nu numai acest aspect ce se impune privirilor, vorbește despre experiența originală a culturii române în rândul culturilor romanice și a celorlalte culturi europene: raportul insolit dintre tradiție și inovație îndeamnă la reconstituiri atente și degajate de tipare «clasice» de interpretare”⁶.

În alcătuirea colecției sale, Vasile Maniu pornise de la necesitatea unor lucrări pentru studiile juridice⁷, mai apoi, lărgindu-și aria investigațiilor (cu deosebire după 1848), s-a arătat interesat de cartea istorică și literară; sacrificase multe mijloace materiale pentru crearea bibliotecii, bogata sa corespondență păstrată în arhiva familiei sau la Academia Română ne îngăduie să apreciem interesul deosebit pentru carte, dorința cunoașterii în mai multe domenii ale umanisticii, feroarea cu care s-a dedicat studiului, spiritul larg ce stă la baza scrierilor sale istorice. În cazul său este interesant de urmărit atât evoluția colecției⁸, pentru cunoașterea preocupărilor culturale și științifice, cât și numeroasele surse bibliografice, prețioase ediții, utilizate în redactarea tomurilor sale. Catalogul bibliotecii demonstrează legătura tematică dintre cărțile colectate de Vasile Maniu și activitatea sa istorică, socială sau juridică. În fondul de cărți și publicații există îndeosebi materiale care servesc științele militante ale limbii și istoriei. Orizontul ei este general românesc, așa cum

⁴ Spre exemplu, edificatoare ca analiză, deși diferențiate ca metodă de cercetare, sunt studiile lui Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan*, și Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. Istoric*.

⁵ Adela Becleanu Iancu, *Geneza culturologiei românești*, Iași, Ed. Junimea, 1974, p. 108.

⁶ Pentru explicații convingătoare, vezi Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, Ed. Minerva, 1978, p. 227.

⁷ Între anii 1844-1847 a urmat cursurile facultății de drept din Pesta.

⁸ Despre colecția bibliotecii avem știri dintr-un bogat inventar scris de Vasile Maniu și fiul acestuia Grigore V. Maniu; o bună parte din cărțile ce aparținuseră istoricului se păstrează în cele mai bune condiții la strănepotul său, conf. univ. dr. Ștefan Niculescu.

este, de altfel, al tuturor bibliotecilor particulare și școlare românești din acel timp⁹.

Unul dintre domeniile spre care se îndreptase cu predilecție era acela al literaturii antice, reprezentată de titluri ca: *Orationes* de Cicero (1824), *Comoediae superstites* de Plautus (1641)¹⁰, *Historiae naturalis* de Plinius (1783)¹¹, *Ad Lucilium epistolae* de Seneca, *Sammlung der Römischen Griechischen Geschichteschreiber* de Tacitus (vol. II, ed. germ. 1781)¹², opera lui Publius Virgilius Maro (ediția în limba germană, din 1787), *Odiseea* lui Homer (în traducere germană, fără an) apoi Herodot, o ediție a scrierilor istorice¹³, Aristotel, *La politique. L'economique. Lettre à Alexandre sur le monde* (1843)¹⁴ – Cezar, *Comentarii de bello gallico et civili*¹⁵, o ediție din *Bibliothecae graecae* (1707)¹⁶, precum și Titus Lucretius Carus cu *De rerum natura* (1782). Prin intermediul acestor cărți folosite în operele sale, pot fi sintetizate impulsurile primite din partea culturii antice. Ca urmare, mesajul clasicilor romani sau greci se prelungește până în secolul al XIX-lea, demonstrând că aspirația spre înalta cultură nu putea face abstracție de realizările mai vechilor istorici și literați. Mai apoi, Vasile Maniu fusese atras de reconstituirea unei istorii a românilor din cele mai vechi timpuri, întreprindere care solicita o vastă incursiune bibliografică, inclusiv în sfera scrierilor antice. *Dizertațiunea* sa este unul din exemplele convingătoare, ea probând modelul, adică structura în care au înțeles intelectualii veacului că pot inspira încredere prin cercetările de tip istoric.

Un interes deosebit l-a ocupat istoria medie universală, care a pretins din partea istoricului eforturi deosebite atât pentru cunoașterea ei, cât și pentru colecționarea marilor opere. Dintre ele amintim cartea lui Antoniu Bonfinius intitulată *Historia*

⁹ Pentru cunoașterea importanței bibliotecilor școlare și particulare din epoca modernă vezi studiul academicianului David Prodan, *Contribuția Filialei Academiei din Cluj la dezvoltarea științelor noastre istorice*, „*Studii și cercetări de documentare și bibliologie*”, 1967, nr. 2-3, p. 166, unde este tratată cu aleasă competență semnificația bibliotecii Blajului în ansamblul spiritualității românești; vezi și Jakó Zsigmond, *Istoricul bibliotecii lui Timotei Cipariu*, în *op. cit.*, p. 310-361, în care este fixat locul ce i se cuvine activității bibliofile a savantului și la care ne-am referit într-un studiu anterior.

¹⁰ Ediția din 16-41 care se află în biblioteca lui V. Maniu cuprinde cele 20 de comedii autentice recunoscute de gramaticul Verro.

¹¹ *Istoria naturală a lui Plinius Gaius Secundus senior* este un fel de enciclopedie în 37 de cărți compilată din o mulțime de scriitori.

¹² Este traducerea în limba germană efectuată de K. Fr. Bahrdt, tipărită la Halle de Johann Jakob Gebauer, cf. catalogului bibliotecii.

¹³ Lista pomenește existența unui singur volum în biblioteca lui Vasile Maniu, traducere în limba română – nedată.

¹⁴ Ediția franceză, volumul este legat în piele, se păstrează și azi; el provine din biblioteca poetului Adrian Maniu (nepotul istoricului), care moștenise mare parte din volumele ce aparținuseră lui Vasile Maniu; după moartea lui Adrian Maniu, colecția Vasile Maniu fusese reconstituită cu migală și pasiune bibliofilă de un alt intelectual prestigios al familiei, medicul Ștefan I. Niculescu, conf. univ. dr. la Institutul medico-farmaceutic din București; Domnia-sa a adunat operele și manuscrisele răspândite în bibliotecile mai multor membri ai familiei; de asemenea, a cumpărat multe din cele pierdute sau, a depistat în biblioteci particulare, ale Academiei, ori în anticariate cărțile donate de istoric.

¹⁵ Este vorba de cele două volume a câte 766 p. tipărite la Leipzig, cf. catalogului bibliotecii păstrat în arh. conf. dr. Ștefan I. Niculescu.

¹⁶ Cartea a fost tipărită la Hamburg, biblioteca având în posesie volumele I, III și IV. Vezi și catalog citat.

pannonica (Köln, 1690), larg utilizată în *Dizertațiune*, altminteri frecvent întâlnită, fie în bibliotecile cărțurilor, fie ca sursă bibliografică în importante opere¹⁷. Tot ca un produs de valoare al istoriografiei medievale maghiare ni se dezvăluie cartea lui Nicolae Isthvánfi, *Historiae regni hungaricae* (Köln, 1724)¹⁸, sau opera lui Samuel Timon, *Imago antiquae hungariae repraesentans terras adventus et res gestas gentis hunicae* (Cassovia, 1733) pe care Vasile Maniu le procurase cu siguranță în anii studiilor la Universitatea din Pesta. Pentru lărgirea orizontului asupra perioadei turcești, față de care a manifestat interes în vederea redactării unei sinteze istorice asupra Banatului¹⁹, cărturarul s-a folosit de scrierea lui Ioannis Leunclavius, intitulată *Annales sultanorum othomanorum a Turcis sua lingua scripti* (Frankfurt, 1596). Alături de acestea, în lista cărților sale mai figurează lucrările istoricului bănățean Schwicker, *Politische Geschichte der Serben in Ungarn* (Budapest, 1880) și *Geschichte des Temeser Banats* (Pest, 1872). Desigur, perspectivele deschise de istoriografia universală nu se rezumau aici, Vasile Maniu adunând multe alte scrieri ce dobândiseră notorietate: *Discours sur l'histoire universelle* de Bossuet (Paris, 1803)²⁰, *L'univers. Histoire et description de tous les peuples. Provinces dannubiennes et roumaines* de M. Chopin și A. Ubcini (Paris, 1856) cunoscută de istoriografia modernă românească, reprezentativa ediție din *Histoire universelle* de Cesare Cantu (Paris, 1858-1861)²¹, sau *Special Geschichte der Militär Gränze aus Original quellen* de Fr. Vanicsek (Viena, 1875)²².

Socotim că la un moment dat i-au parvenit și scrierile lui Engel și Sulzer²³, adeseori întâlniți pe parcursul interpretărilor sale istorice, după cum nelipsite, ca lecturi, fuseseră cărțile lui Roesler și Hunfalvy²⁴. Trăsăturile tuturor acestor lucrări sunt comentate de Maniu în cadrul noului registru de interpretare al istoriei românilor.

¹⁷ Prima ediție a apărut la Basel, cuprinzând 30 de cărți din totalul de 45 câte fuseseră scrise; Vasile Maniu deținea ediția completă reușită de Johannes Sambucus și tipărită la Köln în 1690.

¹⁸ Ediția princeps a acestei monumentale opere a fost realizată de Petru Pázmány Sub titlul: *Pannoniae historiarum de rebus hungaricis libri XXXIV*, Köln, 1622; se continuă istoria lui Bonfinius până la anul 1606.

¹⁹ Vasile Maniu a început în anul 1870 studiul pentru redactarea unei istorii a Banatului, corespondența sa cu Barițiu, Babeș, Marienescu fiind elocventă în această privință; ca o dovadă și mai convingătoare ni se relevă existența unui plan al *Istoriei critice a Banatului Țeșișan*, păstrat în arhiva conf. univ. dr. Ștefan I. Niculescu; vezi Victor Neumann, *Vasile Maniu. Monografie istorică*, Timișoara, Ed. Facla, 1984, p. 141-145.

²⁰ Ediția princeps datează din anul 1681. După Bossuet, istoria era considerată un rezultat al voinței divine; concepția sa a fost mult timp dominantă; primul istoric filosof care era contra acestei opinii a fost Voltaire; el își propusese să înlăture supranaturalul din istorie; *apud* Al. Zub, *op., cit.*, p. 143.

²¹ Vasile Maniu deținea 19 volume (legate în piele verde), toate păstrate până azi; vezi biblioteca V. Maniu la conf. univ. dr. Ștefan I. Niculescu.

²² Operă în 4 volume, de mare folos pentru cunoașterea instituțiilor militare în Banat; referiri asupra acestei lucrări există în corespondența lui Atanasie Marienescu cu Vasile Maniu; vezi scrisoarea din 2 aprilie 1879 în arh. conf. univ., dr. Ștefan I. Niculescu.

²³ Johann Christian Engel, *Geschichte des ungarischen Reichs und seiner Nebenaendern*, Halle, 1797-1804, din care vol. IV. *Geschichte der Moldau und Valachey* era de interes pentru istoriografia românească; Franz Joseph Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daziens*.

²⁴ Robert Roesler, *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Rumäniens*, Leipzig, 1871; Hunfalvy Péter, *Magyarország ethnográfája*, Pest, 1872.

Un loc cu totul deosebit în cadrul bibliotecii îl ocupă operele istoriografiei românești, ori cele dedicate evoluției istorice a neamului românesc. Începând cu epoca luminilor, ele sunt redactate și editate într-un ritm susținut. De fapt, în majoritatea cazurilor, atenția lor fie se concentrează asupra secolelor I-III e.n., accentuând cucerirea romană a Daciei, fie înglobează istoria veacurilor din mileniul al doilea: „ele evocă demnitatea romană, dar analizează concomitent, sensurile experienței principatelor române; pledează cauza luminilor, dar fără a ignora lecțiile oferite de secolele apropiate; autorii fac apel la sinteze contemporane publicate în țările Europei, dar beneficiază și de operele elaborate de predecesori, umaniștii de la sfârșitul secolului XVII”²⁵.

Alături de clasicii antici, ori de eruditele scrieri moderne franceze, engleze și germane, Vasile Maniu achiziționase pentru fondul bibliotecii sale cele mai de seamă lucrări istorice în limba română sau despre români în alte limbi, între ele figurând *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* de Petru Maior, *Wiederlegung oder Abhandlung* de Eftimie Murgu, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats* de Francesco Grisellini, *Cronica românilor* de Gheorghe Șincai, *Istoria românilor* de I.H. Rădulescu, *Istoria arheologiei* de Al. I. Odobescu, *Studii istorice asupra originii națiunii române* de Marcu Antoniu Canini, *Monumentul de la Adamclisi* de Grigore Tocilescu; din literatura istorică română, probabil mai figurau operele cronicarilor, ca și *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, deseori utilizate în studiile sale. Cumpără și face apel la o mulțime de scrieri istorice contemporane. *Istoria critică a românilor* de Hașdeu o descoperă ca pe o înfățișare autentică a trecutului cu însemnătate particulară și având valoarea primei sinteze științifice în istoriografia românească. Credem că înrâuririle lui Hașdeu asupra lui V. Maniu au fost puternice, ca argument servindu-ne fructuoasa colaborare la *Traianu* și *Columna lui Traian*, substanțialul sprijin acordat de intelectualul din Banat în funcționalitatea periodicelor fiind deloc neglijabil. Suntem tentați să apreciem, fără a exagera câtuși de puțin, că înrudirea spirituală se datorează și firii enciclopedice a celor doi cărturari; desigur, *Istoria critică*, *Arhiva istorică a României*, monografia lui Ioan Vodă cel Cumplit și, trecând în planul lingvistic, *Magnum Etimologicum*²⁶, rămăseseră pentru mult timp o revelație indiscutabilă în istoriografia sau filologia românească, neputând fi ignorate nici azi.

Între lecturile istorice ale lui Vasile Maniu ne mai atrag atenția în mod special *Istoria românilor din Dacia Traiană* de A. D. Xenopol, pe care biblioteca o păstrează în prima sa ediție (1888-1893). Este întâia sinteză completă asupra istoriei poporului român, iar valoarea ei trebuie reținută, mai ales că aducea cea mai solidă argumentație în problema continuității și o științifică interpretare a teoriilor tendențioase cu privire la originea românilor. Dar Xenopol era unul din măștrii istoriei noastre așa cum Montesquieu reprezentase pe „unul dintre marii măștri ai istoriei moderne”²⁷; el s-a impus în Academia Română ca și în aceea a Franței, incursiunile sale efectuate în

²⁵ Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, Ed. Minerva, 1978, p. 165.

²⁶ Toate aceste lucrări existau în biblioteca lui Vasile Maniu; se păstrează și azi, *loc. cit.*

²⁷ Cf. Albert Sorel, *Montesquieu*, ediția a II-a, Paris, 1899, p. 174, *apud* Al. Zub, *op. cit.*, p. 139.

problematica filosofiei istoriei (unde s-a dovedit de neîntrecut) fiind mult apreciate de francezi ca și de întreaga istoriografie europeană. Legăturile lui Maniu cu Xenopol datează din perioada activității lor în Academie unde, intervențiile profesorului ieșean fuseseră adeseori favorabile mai modestului istoric²⁸. Operele scrise de Nicolae Densușianu²⁹, Dionisie Fotino³⁰, Vasile Boerescu³¹, Gheorghe Adamescu³² figurează și ele în biblioteca intelectualului, putând fi considerate reprezentative surse bibliografice provenind din creația istoriografică modernă.

Pentru a evoca istoria antică prin prisma istoriografiei, Vasile Maniu studiasse comparativ și filosofia, analogiile sale ilustrând perspectivele unei elevate reconstituiri. Fără îndoială că în această direcție învățătura sa a făcut progrese prin literatura germană de specialitate în care excelențele pledoarii filosofice ale clasicilor Hegel, Kant sau Herder, animaseră mișcarea culturală de factură romantică a unei întregi Europe. Cărturarul deținea prima ediție a operelor complete din Hegel, o parte din opera lui Fichte (10 volume), Kant³³ și Herder. Este destul de greu să descifrăm în ce măsură se putea vorbi de o influență activă a vreunui din acești filosofi asupra formației sau studiilor întreprinse de Vasile Maniu. Totuși, perspectivele care i s-au deschis prin aprofundarea filosofiei germane pot fi urmărite în înseși lucrările istoricului; spiritul său analitic, militant, încrederea în caracterul național al mișcărilor, ideea potrivit căreia poporul este adevăratul făuritor al istoriei sau aprecierea valorii tradițiilor, obiceiurilor, portului, limbii etc. sunt concludente dovezi cu privire la îndemnul primit, la înrâuririle exercitate de opera lui Hegel sau Herder. E de notat că două din scrierile fundamentale ale lui Herder *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*³⁴ (Stuttgart, 1784-1791) și *Sämmtliche Werke zur Philosophie und Geschichte*³⁵ apar în catalogul bibliotecii. Mai apoi, știut fiind rolul însemnat al ideilor herderiene ca și al influenței acestora asupra popoarelor din monarhia habsburgică, se înțelege de ce l-au interesat într-o manieră deosebită. În istoriografia maghiară, aceste idei fuseseră resimțite destul de timpuriu, iar contac-

²⁸ Vezi „Analele Academiei Române”, secția „Dezbateri”, anii 1880-1900.

²⁹ Nicolae Densușianu et Frederic Damé, *Les Roumains au Sud Macedoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie*, Paris, 1877 – volum legat în piele; se păstrează și azi, vezi biblioteca familiei. Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784-1785 scrisă pe baza documentelor originale*, București, 1884 – volum legat în piele – se păstrează, vezi biblioteca familiei.

³⁰ Dionisie Fotino, *Istoria Daciei*, traducere de George Sion.

³¹ Vasile Boerescu, *România după tratatul de la Paris din 30 martie 1856*, Paris, 1857, se păstrează. V. Boerescu, *Culegere de Tractate de Pacte încheiate între înaltele Curți Otomană și Rusească cum și de alte osebite Acte ajutătorie de Principatele Valahiei și Moldaviei*, București, 1850 – volum legat în pânză; se păstrează, vezi biblioteca familiei.

³² Gh. Adamescu, *Luptele pentru naționalitate ale românilor de peste munți în 1848-1849*, București, 1892, volumul poartă dedicația autorului și este legat în pânză; se păstrează, vezi biblioteca familiei.

³³ Din Kant avea ediția princeps a operei capitale prin care acesta revoluționase lumea cugetătoare. *Kritik der reinen Vernunft* (1781) precum și *Grundlegung zur Methaphysik der Sitten* (1784).

³⁴ Este lucrarea cea mai de seamă a lui Herder, ea fiind tradusă în Anglia de I.O. Churchill, iar în Franța de Edgar Quinet.

³⁵ Întrucât catalogul nu pomenește anul și localitatea editării, presupunem că îi aparținuse ediția berlineză de la 1877 fără a exclude însă și o altă variantă.

tele lui V. Maniu cu intelectualii maghiari în anii studiilor pestane, îi vor fi îndreptat interesul spre cărțile cu un nou conținut ideologic; mai apoi, era de observat că și în mentalitatea scrisului istoric românesc exista o influență care venea tot din Germania lui Herder.

Dintre lucrările lui Hegel, o mare audiență câștigaseră prelegerile de filosofia istoriei sau de estetică³⁶; prin ele erau propuse scheme raționale, erau deschise căile noi ale metodologiei științifice privind istoria, erau descoperite conexiunile fenomenelor de bază, fie în artă, fie în istorie. În cazul lui V. Maniu, ne gândim că am putea proceda la anumite analogii doar în operele de mai târziu sau în manifestarea politică, unde atitudinea liberală progresistă presupunem că și în acest mod putea fi îmbrățișată. Am putea cita și alți reprezentanți ai culturii germane care l-au interesat pe istoric, între care, la loc de frunte se situează August Ludwig Schlözer, un activ susținător al ideii de progres. Catalogul bibliotecii consemnează existența volumului *Allgemeines Staatsrecht und Staatsverfassungslehre* (Göttingen, 1793)³⁷. Sunt vădite eforturile lui Vasile Maniu îndreptate spre consolidarea orizontului cultural, spre cunoașterea și însușirea unei etici, ele având drept urmare studiile sale asupra mișcării literaturii istorice în țară și străinătate, precum și lucrările care militaseră consecvent pentru unitatea națională³⁸.

În paralel cu filosofia, dreptul era specialitatea a căreia Vasile Maniu i-a acordat atenția cuvenită în orice împrejurare, în fiecare scriere; să nu uităm însă că, mai întâi de toate, pregătirea sa universitară ni-l recomandă în calitate de jurist. De aceea, probabil, și scrierile genului au intrat în sfera sa de cercetări. Colecția număra mai multe lucrări de referință, ele reliefând caracterele juridice ale timpului în care au fost redactate. Desigur, mai importante erau considerate acelea care-i puteau sluji în investigațiile politico-istorice sau acelea care accentuau caracterul științific al demersurilor. Consemnăm cartea lui B.P. Hașdeu, *Obiceiurile juridice ale poporului român* (București, 1879), a lui Vasile Boerescu, *Memoires sur la jurisdiction consulaire dans les Principautés Unies Roumaines* (Paris, 1865) sau lucrarea unui consacrat al domeniului, eruditul olandez Hugo de Groot sau Grotius, *De jure belli et pacis* (Frankfurt, 1691), tradusă în toate limbile culte, operă care cuprinde câteva din elementele de bază ale dreptului public modern.

Între preferințele livrești mai amintim dicționare, lexicoane, enciclopedii³⁹,

³⁶ Vezi G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică*, trad., de D.D. Roșca, București, 1966, și *Prelegeri de filosofie a istoriei*, trad., de Petru Drăghici și Radu Stoichiță, București, Ed. Academiei RSR, 1968.

³⁷ Dintre istoricii care au acordat atenție influenței lui Schlözer, amintim Fritz Valjavec, *Geschichte der deutschen Kulturbeziehungen zu Südosteuropa*, 5 Bde, München, 1963-1970; Franz Zittel, *Les problèmes nationaux dans la Monarchie des Habsbourgs*, Beograd, 1960, precum și Holm Sundhausen, *Der Einfluss der Herderschen Ideen auf die Nationsbildung bei den Völkern der Habsburger Monarchie*, München, 1973, p. 22.

³⁸ Vezi *Unitatea latină sau cauza română în procesul naționalităților din punct de vedere istoric, politic și juridic*, București, 1867 și *Misiunea Occidentului latin în Orientale Europei*, București, 1869.

³⁹ *Mayers Konversations – Lexikon*, 17 vol., Leipzig, 1874-1880; *Antiquitäten – Lexikon*, Leipzig, 1443; A. Chassang, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1879; L. Corney, Limoges, *Dictionnaire français-latin* (fără an); *Dictionnaire allemand-français*, Stuttgart, 1863 (4 vol.); A.T. Laurian și

lucrări importante din literatura română sau europeană. Poeziile lui Cezar Bolliac, Vasile Alecsandri, Iancu Văcărescu, Mihai Eminescu, le posedă în primele ediții, de asemenea, cât privește scrierile lui Boileau, Victor Hugo, J. Bentham, Byron, Herbart, figurau și ele în bibliotecă.

În mod evident, trimerile sale ne indică certe influențe, anume sensul receptării formelor culturale. Pentru Vasile Maniu relațiile complexe ale științei istorice cu filosofia și literatura au fost considerate indispensabile. Este o dovadă și aceasta a temeiniciei prin care cărturarii români au înțeles să slujească nobilele idealuri ale națiunii. Angajarea lor politică se raporta la puterea spiritului. Redeșteptarea națională și culturală sta sub semnul învățaturii, sta în legătură cu beneficiul cercetării cărților. Lectura constituise întotdeauna o deschidere către originalitate, reprezentase impulsul prin care românii pătrunseseră în conștiința culturală europeană.

I.C. Massim, *Dicționarul limbei române 1871-1874* (20 vol.); Ch. Coquelin et Guillaumich, *Dictionnaire de l'économie politique*, Paris, 1856 (2 vol.); Maurice Block, *Dictionnaire général de la Politique*, Paris, 1863 (2 vol.); Bescherelle, *Dictionnaire national ou dictionnaire universel de la langue française*, Paris, 1862 (2 vol.) și *Konversation Lexikon. Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände*, Ed. F.H. Brockhaus, Leipzig, 1827 (12 vol.); unele sunt consemnate de catalogul bibliotecii lui V. Maniu, altele sunt depistate de noi (în biblioteca ce se mai păstrează) pe baza însemnărilor manuscrise existente.

ANEXĂ

Catalogul cărților din Biblioteca lui Vasile Maniu

1	<i>Institutionem historiae ecclesiasticae</i> , Laur, Moscheni, 1764 Helmstadii Christianum Fridericum Weygand;
2-3	<i>Corpus juris hungaris</i> , 1822, Budae – Typographia regiae universitatis hungariae, vol. I, II;
4	<i>M. Val. Martialis</i> , 1664, Amsterodami – Typis Danielis Elzevier;
5-6	<i>Comentarii de bello gallico et civili</i> , I. Caesaris, 1780, Lipsiae – Heredes Weismann et Reichinun, vol. I, II;
7-9	<i>Bibliothecae graecae</i> , I.A. Fabrici, 1707, Hamburg – Christiani Liebzeit, typis Spiringianis, vol. I, III, IV;
10	<i>M.T. Ciceronis Opera</i> , C.F. Aug. Nobbe, 1827, Lipsiae, Caroli Tauchnitii;
11-12	<i>Thesaurus eruditionis scholasticae</i> , Basili Fabri, 1749, Frankofurti et Lipsiae – Librăria Joh. Frid. Gleditsch, vol. I, II;
13	<i>Historia pannonica</i> , A. Bonfinii, 1690, Coloniae Agrippinae, Joannis Wietenfeldt Godefridi de Berges;
14-16	<i>Glosarium ad scriptores mediae et infinae</i> , Caroli du Fresne, Dominic du Cange, 1710, Frankofurti ad Maenum – Johannis Adami Jungii, vol. I-III;
17	<i>Historiae regni hungaricae</i> , N. Isthwanffio, 1724, Coloniae Agrippinae Henrici Rom. merskirchen;
18	<i>Leconsion latinum. Galipinus septem linquarum</i> , I. Facciolatus, 1772, Johannem Manfred;
19-22	<i>Virgili Maronis opera</i> , C.G. Heyne, 1787-1789, Lipsiae – Gaspari Fritsch;
23	<i>Orationes</i> , Ciceronis, 1824, Norimbergae – Riegel et Niessner;
24	<i>Parerga historica philologica</i> , Parerga Mūnteri, 1749, Gottingae – Jo. Giul. Schmidt;
25-28	<i>Historiae naturalis</i> , C. Plinii, 1783-1784 Biponti – Typographia Societatis, vol. II-V;
29	<i>Nucleus rerum hungaricarum</i> , Bonfinio, Tarnaviae, Typ. Academ. per Georgium Radem;
30	<i>In libri concordiae</i> ;
31	<i>Comoediae (XX) – superstites</i> , N.A. Plauti, 1641, Frankofurti – Libr. Philippi Jacobi Fischeri;

32	<i>Origines et occasus Transylvanorum</i> , L. Toppeltino de Medyyes, 1762 Vienne – Hermani Josephung Krüchten;
33	<i>Geographia antiqua</i> , C. Cellarti, 1731, Londoni – I. Ballard, J. Sieux, G. Jungs, J. Osborn;
34	<i>Argonauticon</i> , Val. Flacci, 1786, Biponti Typographia societatis;
35-36	<i>Rerum gestarum</i> , A. Marcellini, 1786, Biponti ex Typographia Societatis;
37	<i>Tabulae chronologicae</i> , chr. Schraderi, 1721, Helmstadil, Hermanni;
38	<i>Vestigia historica hunnorum, scytarum et hungarorum</i> , Josephum Bakkos, 1833, Posenii – Typis Antonii Schmidt;
39	<i>Ad Lucilium epistole</i> , A. Seneca;
40	<i>Historiae rerum hungaricum</i> , Al. Horany, 1782, Budae Typis Catharinae Landerer Vidve;
41	<i>Imago hungariae repraesentans terras adventus et res gestas gentis hunicae</i> , Samuele Timon, 1733, Cassoviae – Typis Academicis Soc. Jesu per Joan, Henricum;
42	<i>Clavis linguae sanctae Aditum aperiens, breve dictionarum chaldaeorabbincum</i> , Christianii Stockii, 1717, Jenae Joh. Felicem Bielckium;
43	<i>Anales sultanorum othomani datum a turcis sua lingua scripti</i> , Joannis Leunclavius, 1596, Francofurti – André Wecheliheredes;
44	<i>De rerum natura</i> , Titus Lucretius Carus, 1782, Biponti, Typographia societatis;
45	<i>Animadversio in dissertationem Halensem subtitulo: Erweis, dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind</i> , Damasceno Th. Bozsinka, 1827, Pestini Iud. Sanderer;
46	<i>Geschichte des Temeswarer Banats</i> , Franz Grisellini, 1780, Wien – Johann Paul Kraus;
47-49	<i>Abhandlung der römischen Alertamer</i> , Maternus von Cilano, 1776, Altona gedruckt bey Gaspar Grift, Hamburg, Carl Ernst Bohmm, vol. II-IV;
50-51	<i>Horazeus Oden Buck. I-IV</i> , R.H. Jördens, 1781-1782, Berlin und Stralsund, Gottlieb August Lange;
52-53	<i>Der Lehrmeister</i> , Schröcht-Ebert, 1782-1783, Leipzig, vorlegts Johann Samuel Heinfins;
54-56	<i>Ideen zum Philosophie der Geschichte der Menschheit</i> , Johann Gottfried von Herder's, 1784, herausgegeben durch Johann von Müller, Stuttgart und Tübingen in der I.G. Gotta-schen Buchhandlung Tübingen I-III;

57-59	<i>Sämmtliche Werke zur Philosophie und Geschichte</i> , Johann Gottfried von Herder's, 1827, vol. I-III;
60-62	<i>Gesammelte Schriften</i> , Ludwig Börnes, 1829-1834, Hamburg, Hoffmann und Campe și Paris, L. Brunet, vol. III, VI, XIII;
63	<i>Geschichte der Philosophie</i> , I. Aug. Eberhard, 1788, Halle – Hemmerdeschen Buchhandlung;
64	<i>Antiquitäten Lexikon</i> , B. Federics, 1443, Leipzig, Johann Friedrich Gleditsch;
65-67	<i>Meine Schriften aus der Emigration</i> , Ludw. Kossuth, 1880-1882, Presburg und Leipzig – Tip. Carl Stamphel și Tip. Haessel, vol. I-III;
68	<i>Sammlung Klassischen Römischen Griechischen Geschichtschreiber</i> , II. Band, Tacitus, tradus de K. Fr. Bahrtdt, 1781, Halle – Jahann Jakob Gebauer;
69	<i>Russisch-deutsches und deutsch-russisches Wörterbuch</i> , Schmidt, 1873, Leipzig, Otto Holtze;
70-72	<i>Aussprüche der philosophierenden Vernunft</i> , 1787-1799, Jena, bey I.G. Voigh, in der Hempelfehen Buchhandlung, vol. I-III;
73	<i>Fragmente aus Paris im IV-ten Jahr der französischen Republik</i> , F.L. Mayer, 1797, Hamburg – Karl Ernst Bohn;
74-75	<i>Bulwer's Werke</i> , trad. din engleză de Georg Nicolaus Herman, 1837, Zwickau – Gebrüder Schumann, vol. I, II;
76-79	<i>Ciceronis Briefe</i> , trad. de Ig. Felner, 1782, Freyburg/Breisgau (Austria – ediția universității) vol. I, III, V și VII;
80	<i>Gespräche über das Wesen der Götter</i> , trad., din Cicero, 1767, Zürich – Orelî, Gessner Fussli;
81-83	<i>Grammatik der romanischen Sprachen</i> , Fr. Diez, Bonn bei Eduard Weber, 1836, 1838, 1844;
84	<i>Abstammung der Rumänen</i> , J. Lad Pié, Leipzig – Tip. Dunnkeer et Hublot;
85	<i>Odyssee (Ithaka im Jahre X)</i> , Homer, Mannheim bei Schaus und Göss;
86	<i>Rechtfertigung vor dem Richterstuhle von Europa</i> , L.N. Carnat, 1799;
87-103	<i>Meyer's Konversations-Lexikon</i> , Bibliographisches Institut, Leipzig, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1880;
104	<i>Neuste Beschreibung von Wien</i> , I. Pezzlis, Wien, Anton Strauss;
105	<i>Allgemeines Staatsrecht und Staatsverfassungslehre</i> , Aug. Lud. Schlözer, Göttingen in Vandebrock und Ruprechtschen Verlag, 1793;

106	<i>Politischer Versuch über die unvermeidlichen Veränderungen von Giuliani</i> , Wien – Ignatz Alberti, 1791;
107	<i>Politischer Hausschatz des deutschen Volkes</i> , Wolff, Leipzig – Edit. Otto Wigand, 1861;
108	<i>Logik</i> , Kiesevetter, Berlin – F.T. Legarde, 1796;
109	<i>Athen's Aufschwung und Fall</i> , E. Bulwer, 1837;
110	<i>Politische Geschichte der Serben in Ungarn</i> , Dr. Schwicker, Budapest – Ludwig Aigner, 1880;
111	<i>Geschichte des Temeser Banats</i> , Dr. Schwicker, Pest – Ludwig Aigner, 1872;
112-113	<i>Geschichte des Temeser Banats</i> , L. Böhm, Leipzig – Verlag von Otto Wigand, I., 1861;
114	<i>Cäsar und seine Zeitgenossen</i> , Delorne, trad., de Eduard Doehler, Leipzig – Teubner, 1873;
115	<i>Völkerkunde Osteuropas</i> , Lorenz Diesenbach, Darmstadt, 1880;
116	<i>Rumänien – Land und Volk</i> , R. Henke, Leipzig – Otto Wigand, 1877;
117	<i>Handbuch für das Deutsche Reich</i> , Berlin – Carl Heymann's Verlag, 1879;
118	<i>Cicero und seine Freunde</i> , Boissier, Leipzig – Druck und Verlag B.G. Taubner, 1869;
119	<i>Wiederlegung oder Abhandlung</i> , E. Murgu, Ofen – gedruckt mit Königl. Ungarische Universitäts, 1830;
120	<i>Geschichte der Europäischen Staaten</i> , Gottfried Achenwall, Witwe Vandenkock, 1773;
121	<i>Unterweisung in den philosophischen und mathematischen Wissenschaften</i> , I. Ebert, Leipzig – Christian Gottlieb Hertel, 1779;
122-124	<i>Die Apostel</i> , Ernest Renan, Leipzig – F.I. Brockhaus, 1866, Paris – Michel Levy Frères, vol. III, IV;
125-128	<i>Konversations-Lexikon</i> , Leipzig – F.U. Brockhaus, vol. I-IV, 1832-1834;
129	<i>Morphologische Skizze der Nordmoldawischen Karpaten</i> , București, Carol Göbl 1899;

130	<i>Zur Frage über den Ursprung der Rumänen und ihrer Sprache</i> , Johann Carl Schuller, Hermannstadt – Th. Steinhaussen, 1855;
131	<i>Kurzgefasste Entlarvung der grossen Wahrheiten</i> , Filadelfia, 1794;
132	<i>Grundlegung zur Methaphysik der Sitten</i> , I. Kant, I. Fr. Hartknoch, 1785;
133	<i>Der Kaukasus</i> , Viena, 1854;
134	<i>Német Magyar Szótár (Wörterbuch der deutschen und ungarischen Sprache)</i> M. Balagi, Budapest – Franklin Verein, 1873;
135	<i>Magyar Német Szótára</i> , Mor. Balagi, Budapest, 1875;
136	<i>Viszgalodés az Erdélyi Kenezségekről</i> , 1846;
137	<i>Törvényzikk a Polgári perrendtartás</i> , Pest, 1868;
138	<i>A Román Nép és ügye</i> , Wlad alajos Lugoson a Traunfeller-Wenzelly Könyvnyomda, Betüivel, 1863;
139	<i>Történelmi Tár</i> , Budapest a Magyar Történelmi Társulat Tulaydona, 1882;
140	<i>Adatár Délmagyarország XVIII Századi Történetéhez</i> , Baroti Lajos, Temesvár, 1893. Nyomatott a Csanád-Egyházmegyei Könyvsajtón;
141	<i>Értesítő</i> , Miletz János, Temesvár – Magyar Testvérek Könyvnyomdája, 1879. (Nr. 142, 143, 144 lipsesc din catalogul întocmit de V. Maniu și fiul său);
145	<i>Cathéchisme philosophique</i> , Flexier de Réval, Paris, Libr. Charles Pierre Berton, 1877;
146	<i>Les géorgiques de Virgile</i> , tradus de M. L'Abbé de Lille, Paris, Garnier Frères, 1879;
147	<i>Collection des auteurs latins – Ovide</i> , D.M. Nisard, Paris, J.J. Dubochet, Le Chevalier, 1850;
148-149	<i>Dictionnaire de la Fable</i> , Fr. Noel, Paris – Le Normant, 1803;
150	<i>L'univers. Histoire et description de tous les Peuples. Provinces dannubiennes et roumaines</i> . M. Chopin et A. Ubinini, Paris, 1856;
151	<i>Histoire de la Bible</i> , Boissard, Paris – Librairie Hachett, 1855;
152	<i>Les aventures de Télémaque</i> , Fenelon, Paris, Hachette, 1880;

153-154	<i>Discours sur l'histoire universelle</i> , Bossuet, Paris, vol. I-II, 1803;
155-170	<i>Oeuvre de Condillac</i> , Paris, Secointe et Durcy et Tourneux, XVI. vol. II. 1822;
171	<i>Histoire de Jules César</i> , Paris – Henri Plon, vol. I, 1865;
172	<i>Les migrations des peuples et particulièrement celle des Touraniens</i> , Ujfalvy de Mezö-Kövesd, Paris – Maisonneuve et Cie, Libraires editeurs, 1873;
173	<i>Oeuvre de Descartes</i> , M. Jules Simon, Paris – Charpentier, 1860;
174	<i>Les Savants modernes, leurs vies et leur travaux</i> , A. Ribière, Paris, 1899;
175	<i>Dictionnaire grec-français</i> , A. Chassaing, Paris, Garnier Frères, 1879;
176	<i>Dictionnaire français-latin</i> , L. Corney, Limoges, Barbou Frères;
177-180	<i>Dictionnaire allemand-français</i> , Manzin – Peschier, Stuttgart, J.G. Cotto, vol. I-IV, 1863;
181	<i>Dictionnaire latin-français</i> – Guerard et Molliard, 1881;
182	<i>Vie et aventures</i> , John Davy's f.a.;
183	<i>L'épiscop dans les cours des princes Chrétiens, ou lettres et mémoires</i> , f.a.;
184-185	<i>Les égarements de l'amour ou lettres de Faneli et de Milfort</i> , M. Imbert, Paris, chez le Prieur, 1797;
186	<i>Manuel à l'usage des membres du Sénat et de la chambre des représentants</i> , Paris, f.a.;
187	<i>Le prince de Nicolas Machiavel</i> , C. Ferrari, Paris, Librairie de la bibliotheque nationale, Paris, 1875;
188	<i>Paroles franco-roumaines</i> , Contes de Saint Hulaire, București – Socec, 1930;
189	<i>Précis de droit civil</i> , G. Baudry – Lacantinerie, Librairie de la Société du Recueil Gal des lois et des arrêts, Paris, 1899;
190	<i>Le colonie commerciale degli italiani in Oriente</i> , G. Heyd, Venezia și Torino, 1866;
191	<i>Istoria pentru începutul românilor în Dacia</i> , Petru Maior, Buda, 1834;

192	<i>Principia de limbă și de scriptură</i> , Timotei Cipariu, Blasiu – cu tiparul seminarului, 1866;
193-194	<i>Cronicile României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei</i> , M. Kogălniceanu, București, 1872 și 1874;
195-196	<i>Istoria Daciei Antice</i> , Gavriil Popu sau Laslo, Clușiu, 1855;
197	<i>Gramatica românească</i> , Constantin Diaconovici, Buda, 1822;
198	<i>Gramatica românească</i> , București, 1851;
199	<i>Gramatica română</i> , N. Bălășescu, Sibiu, 1848;
200	<i>Cinci documente istorice slavo-române din arhiva curții imperiale de la Viena</i> , Ioan Bogdan, București, f.a.;
201	<i>Românii în literatura străină</i> , V. Maniu, București, 1883;
202	<i>Mișcarea literaturii istorice</i> , V. Maniu, București, 1880;
203	<i>Stemele țărilor în fața religiunilor Daco-Romane; Cabismul și Mitraismul</i> , Ghenadie, București, 1894;
204	<i>Trecutul și era nouă</i> , Constantin A. Cretzulescu, București, 1860;
205	<i>Scrisori apologetice ale lui Andrei Bar de Șaguna</i> , Sibiu, Tip. arhidiecezană, 1867;
206	<i>Despre cimilituri, studiu filosofic și folcloric</i> , George Pascu, Iași, 1909;
207	<i>Cuvânt despre expediția lui Igor Sveatoslavici contra poloveților sau Cumanilor</i> , Alexandru Papadopol Calimach, București, 1885;
208	<i>Catalog general de cărțile române / Biblioteca cronologică română</i> , Dimitrie Jarcu, București, 1873;
209	<i>O statistică a Țării Românești din 1820</i> , V.A. Urechia, București, 1887;
210	<i>Crestomația sau Analecte literare</i> , București, f.a.;
211	<i>Proprietatea și naționalitatea [...]</i> , D.P. Marțian, București, 1866;
212	<i>Bibliografia românească veche</i> , Edit. Acad. Rom., Ion Bianu și Nerva Hodoș, București, 1899;

213	<i>Istoria critică a românilor</i> , B.P. Hașdeu, București, 1872, 1873, 1875 (3 vol.);
214	<i>Etymologicum magnum romaniae</i> , B.P. Hașdeu, București, 1890;
215	<i>Istorieară bisericească</i> , Tincu Velea, Sibiu, 1865;
216	<i>Dicționarul limbei române</i> , A.T. Laurian și I.C. Massim (20 vol.) 1871-1874;
217	<i>Metoda pentru studiul limbii elenice</i> , f.a.;
218	<i>Noul Testament</i> , f.a.;
219	<i>Cultul păgân și creștin</i> , f.a.;
220	<i>Diplome maramureșene din secolul XIV-XV</i> , I. Mihaly, Sighet-Maramureș, 1900;
221	<i>Analele Societ. Acad. Române</i> , 1869-1878;
222	<i>Țara noastră. Descrierea părților Ardealului de la Mureș spre miazăzi și Valea Mureșului</i> , f.a.;
223	<i>Odyseea și Batrachomyomachia</i> , Trad. Cangiani, Iași, 1876;
224	<i>Diploma Bârlădeanu din 1834 și Principatul Bârladului</i> , I. Bogdan, București, 1889;
225	<i>De la Tobolsk până la China – Note de călătorie din 1675</i> , Spătarul Nicolae Milescu, București, 1888;
226	<i>Colecțiunea legilor, regulamentelor etc., de la 1864-1901, 1901-1904, 1904-1906</i> , Lascăr Biberi, București, 1901, 1904, 1906.

Catalogul a fost inițial întocmit de VASILE MANIU, continuat apoi de fiul său, GRIGORE V. MANIU și întregit de noi prin verificarea tuturor lucrărilor ce s-au păstrat din biblioteca intelectualului pașoptist. În cercetarea noastră am fost îndeaproape sprijiniți de Ștefan I. Niculescu, strănepotul lui Vasile Maniu, un distins om de cultură în posesia căruia se află arhiva și biblioteca întregii familii Maniu (vezi *Veac vechi, veac nou*, Editura Eminescu, 1985).

Aufklärerisch-romantische Quellen der rumänischen intellektuellen Elite im 19. Jahrhundert. Die Vasile Maniu Bibliothek

(Zusammenfassung)

Schlüsselwörter: Geschichte, Buch, Nation, Gesellschaft, Horizont, politisches Denken, rumänisch

Der Schwerpunkt dieses Artikels besteht in der Beschreibung der wichtigsten Lebensstationen eines bedeutenden Banater Intellektuellen, der einen wichtigen Beitrag zur Entstehung der rumänischen Nation geleistet hat. Es wird auf die

wichtigsten Merkmale der Ideologie der achtundvierziger und der nachfolgenden Jahre hingewiesen und die Geschichte der Rumänen aus dem Banat und aus dem rumänischen Altreich erläutert. Dabei wird auf den literarischen, philosophischen, juristischen und historischen Quellen zurückgegriffen, die zur Gründung der wichtigsten rumänischen politischen Programme aus dem 19. Jahrhundert beigetragen haben. Bei diesen Programmen hat auch Vasile Maniu einen wichtigen Beitrag geleistet.